

проф. др **Ксенија Кончаревић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
kkoncar@open.telekom.rs

Структура теоријске лингвистичке компетенције у високом теолошком образовању

У раду се спроводи теоријско-концепцијска (пројективна) и емпиријска курикуларна анализа заступљености елемената теоријске лингвистичке компетенције на основним, мастер и докторским студијама теологије. Посебно се разматрају екстензитет, интензитет и редослед студијских садржаја у оквиру наставе страних језика (основне и мастер студије свих модула), затим специјализованих курсева *Сакрална комуникација са оновама сцилсискије* (основне и мастер религијолошке студије) и *Теолингвистика* (докторске студије).

Кључне речи: високошколска дидактика, лингводидактика, страни језик струке, лингвистичка компетенција, теолингвистика, студије теологије, лингвистика.

Високо* образовање током минуле деценије доживело је, и у нашој средини и у европском образовном простору, коренито преобликовање и реструктурирање у складу са начелима Болоњске конвенције. Уведено је степеновање студија, јасније су дефинисани параметри циљева и исхода образовања на нивоу сваког студијског програма и сваког наставног предмета понаособ, примењени квантитативни критеријуми одређивања интензитета и екстензитета наставних садржаја, уведено самовредновање студијског процеса од стране свих његових актера и дата далеко већа слобода студентима у обликовању њиховог образовања путем опредељивања за изборне предмете или модуле и путем могућности комбиновања профила основних, мастер и докторских студија у оквиру више научних области из сродне групације. Настојало се да, уз све реформске захвате, систем високог образовања задржи своју суштину – а она се огледа у конципирању високог образовања као усмереног и вођеног самообразовања.

Концепт «високог образовања за трећи миленијум» подразумева потпуније опште образовање, посебно конципирање једне широке основе знања и академских компетенција неопходних за савремене услове живота и рада; пружање адекватног стручног образовања, са могућношћу перманентног усавршавања и оспособљавања током целог живота; ширење могућности за стицање научних и стручних квалификација – не само на основу редовног школовања, већ и употпуњавањем «кар-

* Рад је израђен у оквиру пројекта Православног богословског факултета Универзитета у Београду под насловом „Српска теологија у XX веку: фундаменталне претпоставке теолошких дисциплина у европском контексту – историјска и савремена перспектива“, потпројекат „Славистичка истраживања у теолингвистици“, који финансијски подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (евиденциони број пројекта 179078).

те личних способности» која представља «попис» свих актуелних стручних знања и способности појединца; ширење нових облика и видова образовања и оспособљавања, нарочито мултимедијалног образовања и образовања на даљину; овладавање страним језицима (на пример, знање три језика, од чега минимално два у рангу светских и један у рангу регионалних представља стандард Европске уније; исп. Делор 1996, 53-72). Како истиче Г. Пападопулос, нове образовне стратегије треба да посебну пажњу усмере на пет приоритета: а) ширење образовних могућности, б) обезбеђивање квалитета и компетентности образовања, в) стварање једнаких могућности за стицање образовања; г) инсистирање на интернационалној димензији и перспективи образовања, и д) подизање улагања у образовање (Пападопулос 1998, 32).

Иновације данас захватају све нивое образовања – од основног и базичног до високошколског. Високо образовање, чији значај и улога у савременом „друштву знања“ расту, у свим својим функцијама – образовној, истраживачкој и иновативној – има све озбиљније задатке. Квалитет, доступност и отвореност високог образовања постављају се као неопходни услови за његово активно суделовање у економском, социјалном и културном развоју. У селекцији студијских садржаја, поред њихове фундаменталности и научне релевантности, све више се води рачуна о њиховој кохерентности и трансферибилности (принципијелна обједињеност заједничким теоријско-методолошким основама, могућност успостављања унутар-предметне, унутарподручне, међупредметне и међуподручне корелације), социјалној и професионалној релевантности и апликативној вредности, уравнотежености делова студијске грађе, и, нарочито, савремености и прогностичкој вредности одабраних садржаја (они треба да су на нивоу актуелног стања сваке научне дисциплине и да истовремено антиципирају њен будући развој у најближем петогодишњем – десетогодишњем периоду) (исп. Иванов 1980,65).

У приступу новој образовној парадигми учачају се различита полазишта. У развијеним земљама Запада углавном се заговара сцијентистичко-технократски концепт, односно прагматистичко усмеравање образовања. Постоје, међутим, и схватања по којима је нова образовна парадигма пре свега етичка и аксиолошка категорија. Наиме, развој и реформа образовања зависе како од научно-технолошких и економских, тако и од културних и духовних чинилаца, тако да они морају имати и јасну филозофску основу. Са аспекта тог ширег, не доминантно утилитарног и прагматистичког приступа, перспектива образовања сагледава се не само у прилагођавању динамичним професионалним захтевима, него пре свега у његовој хуманизацији, у неговању таквог мишљења и праксе која омогућава развој духовно богате, зреле, социјално адаптиране, комуникативне, креативне и компетентне личности, «способне да носи терет одговорности за судбину цивилизације и културе, да штити и чува општељудске вредности» (Валицкая 1997, 19). Стога реформски захвати обухватају не само професионално релевантна знања и способности, него и вредносне оријентације неопходне за живот, рад и развој у савременим условима. А модерна цивилизација захтева пре свега развијање комуникационих способности, способности критичког размишљања и истраживања, способности индивидуалне интеракције и етичких вредности (Недељковић 2000, 125).

Реформа система теолошког образовања, која се данас спроводи у разним националним, односно конфесионалним срединама, укључујући и српску, инспирисана је педагошким (образовним у ужем смислу) и метапедагошким чиниоцима. Образовни разлози плод су осервација, истраживања и процена слабости и недостатака образовне праксе у теолошким високим школама, као и проблема који отежавају успешно функционисање и постизање оптималних резултата образовне делатности, и они су, парадоксално, готово идентични разлозима за предузимању реформских захвата у грађанском школству. У кругу метапедагошких разлога, поред оних проистеклих из општих карактеристика друштвеног развоја, присутни су и извесни чиниоци везани за измењене околности деловања Цркве у савременим условима, нарочито у посттоталитарним и постатеистичким системима. С једне стране, присутан је низ глобалних развојних тенденција које захтевају адекватан одговор Цркве: имамо у виду структурне промене у организацији и друштвеним односима, трансформацију социјалног састава и структуре квалификација становништва, промене у положају и улози друштвених институција и група, неповољна природна и миграциона кретања, промене у социјалном стандарду и условима живота (у земљама у транзицији оне се очитују углавном у пауперизацији најширих слојева и ширењу социјалних, здравствених и других проблема, нарочито у популацији младих). С друге стране, у постатеистичким друштвима догодиле су се и битне промене у вредносним оријентацијама, у ставу према Цркви и духовности – по изласку из вишедеценијског «гета» дошло је до пораста реалног друштвеног утицаја Цркве, њеног повећаног присуства у медијима, до интензивнијег прилива неофита који потичу из различитих социјалних слојева, узрасних и образовних категорија и имају неједнака претходна духовна искуства и ставове (од некадашњих милитантних атеиста, преко људи индиферентних према вери и духовности, до оних који су се бавили окултизмом, били у редовима секти итд.). Савремени теолог, дакле, треба да поседује знања и способности које ће му омогућити да адекватно делује у измењеним околностима, а ово се неминовно рефлектује на образовну стратегију високошколских теолошких установа.

Реформа система теолошког образовања треба да обезбеди општи напредак у организацији, функционисању, начину рада, техничкој и материјалној подршци, квалитету и ефикасности тога образовања, уз вођење рачуна да се очувају и позитивне вредности и достигнућа постигнута у претходним периодима. Циљеви те реформе могли би се оквирно спецификовати на следећи начин: 1) прилагодити политику образовања измењеним условима деловања и новим потребама Цркве, као и новој улози теолошког образовања; 2) конципирати такву организацију образовних установа и облика наставе која би била флексибилнија, примеренија реалним условима и у већој координацији са системом грађанског школства, његовим нормативима и стандардима; 3) осавременити наставне планове и програме, нарочито у домену селекције образовних садржаја; 4) растеретити програме одређених садржаја и прилагодити их концепцији «суштинских знања» - оперативних и функционалних по својој природи; 5) подићи ниво усвајања знања, односно квалитет ефикасности образовања; 6) спровести неопходну модернизацију наставе, образовне технологије, облика и метода рада.

Глобалне тенденције у реформи образовања на систем теолошког образовања се рефлектују двојачко: с једне стране, као што смо показали, учачамо потребу конвергентности развојних тенденција у црквеном и грађанском просветном систему, а с друге, и неопходност успостављања критичке дистанце према актуелној парадигми «образовања за информатичко друштво». Теолошко образовање мора да има у виду негативна обележја савремених тенденција у образовању – у првом реду последице доминантно утилитаристичког, сцијентистичко-технократски усмереног концепта школе на развој индивидуалне и друштвене свести, дехуманизацију културних вредности, изграђивање компетитивних социјализацијских образаца итд. Пошто је «најважније дело православне духовности у данашњем лудилу нове иконоборачке јереси, то јест у сатирању човека као иконе Божије, њена борба за очување хришћанске иконе човека, за заштиту и подршку човека и истините човечности, целосног човека и свеукупне људске стварности» (Кардамакис 1996, 31), теолошко образовање призвано је да сведочи и пројављује богатство те духовности, онотологију њеног унутарњег искуства са својственим јој историјско-есхатолошким динамизмом и богочовечанском пунотом, обухватајући, али и надрастајући, преображавајући и оживотворавајући културне, научне, цивилизацијске вредности које се транспонују процесом образовања.

Реформа високошколског теолошког образовања у Србији која се перманентно спроводи од 2005. године усмерена је пре свега на иновирање курикулума, проширивање и продубљавање конституената професионалне компетенције дипломираних теолога, као и подстицање нових облика и метода рада. У домену курикуларних интервенција присутне су следеће тенденције: а) укидају се, сажимају, диференцирају, реструктурирају, пресистематизују постојећи, али и уводе нови предмети и предметна подручја; б) коригују се хронолошке димензије наставе у глобалном (продужавање времена школовања за већину студентске популације на пет година – основне и мастер студије) и парцијалном аспекту (у поређењу са пређашњим студијским плановима, смањује се или повећава фонд часова за изванредан број дисциплина); в) врше се прерасподеле у погледу редоследа наставних предмета, са померањем неких од њих на раније, а неких на касније етапе школовања (аспекти а и б актуализују се на сваких пет година, у склопу акредитације високошколских теолошких установа и свих програма који се на њима остварују). Овде је најосетљивије питање селекција наставних предмета, односно нормирање који ће се предмети и студијске дисциплине наћи у склопу студијских планова. С једне стране, поставља се начелни проблем које теолошке дисциплине заступити и у ком обиму, с обзиром на то да је сваки предмет настао дидактичким транспонованњем одређене научне дисциплине, те да избор стручних теолошких предмета генерално одражава концепт и структуру теологије. С друге стране, не мање важно је и питање саодноса општеобразовних, општестручних и ужестручних предмета у курикулумима, нарочито статус ових првих, којима се у савременој парадигми образовања на свим нивоима, па и високошколском, придаје све већи значај. Из историје духовног образовања познато нам је да је ово питање од давнина изазивало бурне дискусије: тако, Климент Александријски и Ориген били су принуђени да стају у одбрану изучавања «спољашњих наука» (које су изван стриктно теолошких

знања) пред онима који су тврдили да се «треба бавити само најнеопходнијим стварима, као што су елементарне одредбе вере, и да су спољашња учења (то јест, науке незнабожаца) нама (хришћанима) страна и непотребна, јер нас само узалуд оптерећују и одвлаче према стварима које немају везе са нашим спасењем» (Лебедев 2002, 274); њихов став је пресудно утицао на конципирање образовања у Александријској школи (детаљније исп. Лебедев 2002, 278-303). У новијој историји, око овог проблема поделила су се мишљења и у предсаборским дискусијама о реформи руске црквене просвете: представници конзервативне струје предлагали су изумимање свих нетеолошких дисциплина из планова духовних академија, док су либералнији предавачи сматрали да треба сачувати оне предмете који могу бити од значаја за теолошка истраживања, с тим да се изврши диференцијација планова по смеровима и да се за сваки смер понуди одређени круг релевантних помоћних, небогословских дисциплина. Занимљив пројекат у вези са овим предложили су протојереј С. Булгаков, протојереј А. Рождественски и професор С. Глагољев: они су заговарали стварање такве високошколске теолошке институције која би представљала својеврстан пандан Академији наука, с тим да се у њој сва световна знања презентирају из хришћанске перспективе, односно да се наука култивише на основу хришћанског погледа на свет (исп. Тарасова 1988, 16-19).

Актуелним реформама високог теолошког образовања у Србији (курукулумима из 2008. и 2013) проширен је круг општеобразовних (посебно хуманистичких и филолошких) предмета и за њих издвојен већи фонд часова, што је, рекли бисмо, у пуној сагласности и са глобалним тенденцијама у образовању за трећи миленијум и са потребама мисије Цркве у савременим условима. Овоме је нарочито погодовала изборност наставе: одређени круг предмета, наиме, издваја се у обавезно, заједничко језгро, док се други, у својству алтернативних препуштају слободном избору студената у складу са њиховим афинитетима (невезано или по принципу модула). На основним студијама, сходно актуелним Стандардима за акредитацију у друштвено-хуманистичком пољу наука (Правилник о стандардима 2006, 12-17, 23-25), изборност обухвата најмање 20%, на мастер академским студијама најмање 30% и на докторским студијама најмање 50% садржаја исказаних у ЕСПБ поенима.

Овако изгледа општи оквир реформе високог теолошког образовања, у чијем склопу ћемо у даљем излагању покушати да сагледамо присуство елемената теоријске лингвистичке компетенције на основним, мастер и докторским студијама.

На основним студијама теологије теоријско-лингвистичка компетенција стиче се (а) у оквиру овладавања страним и класичним језицима, (б) у оквиру изборног предмета Сакрална комуникација са основама стилистике.

Страни и класични језици незаобилазни су део високог теолошког образовања, услед чега су, хронолошки посматрано, били заступљени у свим наставним програмима Православног богословског факултета Универзитета у Београду, од прве Уредбе о раду Факултета из 1921. до данас (детаљније исп. Сандо 2006, 176-188), а њихово изучавање, како показује увид у савремене курикулуме, присутно је, у овом или оном степену, и у свим теолошким високошколским установама у иностранству.

У новијим програмима Православног богословског факултета у Београду страни језик био је заступљен 4 семестра са фондом од 2 (програм из 1998. и 2003), односно 3 часа седмично (програми из 2006. и 2008), а *Грчки језик новозаветној и ѝаѝрисѝичкој ѝериода* 4 семестра са 2 (1998) или 4 часа седмично (2003), односно два семестра са 4 часа седмично – само за програм Општа теологија (2006, 2008). По програмима састављеним за поновну акредитацију 2013. страни језици заступљени су два семестра са по 3 часа седмично (богословско-катихетски програм) или четири семестра са по 2 часа седмично (богословско-пастирски програм), док је за Грчки језик новозаветног и патристичког периода одвојено 4 семестра са 3, односно 2 часа. Програми из 1998. и 2003. предвиђали су обавезно усвајање два страна језика у функцији струке, у програмима из 2006. и 2008, други страни језик пренет је на мастер студије (два семестра, 4 часа седмично), док је програм акредитован 2015. створио могућност да се на мастер студијама током једног семестра овладава страним језиком уже струке (страни језик који су студенти претходно учили на основним студијама или неки од класичних језика, 1 семестар).

Увидом у нормативна документа¹, која су израђена на основу начела високошколске лингводидактике (Кончаревѝ 1996) и теоријско-пројективног заснивања наставе језика струке на студијама теологије (Кончаревѝ 2006, 433-461; Кончаревѝ 2013, 64-72), запажамо да су у формулацији циља предмета за сваки страни језик истакнуте следеће димензије:

- у првој години факултетског проучавања:

(а) стицање оперативних знања о руском/ немачком/ француском/ енглеском језичком систему, његовој структури и функционисању на синхронном плану, (б) изграђивање способности опсервирања и анализирања појава и елемената страног језика у циљу њихове адекватне рецепције и изналажења преводних еквивалената, (в) оспособљавање за информативно, студиозно и дијагонално читање текстова из области теологије и духовности, (г) оспособљавање за продуковање језички нормативних, композиционо-стилски и комуникативно правилних усмених и писмених саопштења из професионалне и социокултурне сфере комуникације у оквиру пастирске/ катихетске службе.

- у другој години факултетског проучавања: (а) даље изграђивање оперативних знања о страном језичком систему, његовој структури и функционисању на синхронном плану, (б) изграђивање способности опсервирања и анализирања појава и елемената страног језика у циљу њихове адекватне рецепције и изналажења преводних еквивалената, (в) усавршавање способности неопходних за информативно, студиозно и дијагонално читање текстова из области теологије и духовности, (г) усавршавање способности продуковања језички нормативних, композиционо-стилски и комуникативно правилних усмених и писмених саопштења из професионалне и социокултурне сфере комуникације у оквиру пастирске/ катихетске службе.

¹ Курикулуми за све стране језике на Факултету су унификовани, изузев у сегменту који се односи на нормативистику сваког конкретног језика. Ови курикулуми саставни су део Књиге предмета и обликовани су према задатим параметрима, идентичним за све студијске дисциплине.

Категорија исхода предмета, која непосредно произилази из циља као хијерархијски највише конституенте система наставе, формулише се на следећи начин:

- у првој години факултетског проучавања: формираност за професионалну компетенцију студената богословско-пастирског/ богословско-катихетског профила релевантне лингвистичке, комуникативне, лингвокултуролошке и преводилачке компетенције у информативној, формативној и оперативној димензији (коректно владање страним језиком у рецептивним, рецептивно-продуктивним и продуктивним видовима говорне делатности у професионално актуелним сферама општења) на нивоу Б 1 Европског оквира за живе језике;

у другој години факултетског проучавања: формираност за професионалну компетенцију студената богословско-пастирског/ богословско-катихетског профила релевантне лингвистичке, комуникативне, лингвокултуролошке и преводилачке компетенције у информативној, формативној и оперативној димензији (коректно владање руским језиком у рецептивним, рецептивно-продуктивним и продуктивним видовима говорне делатности у професионално актуелним сферама општења у домену пастирске/ катихетске службе) на нивоу Б 2 Европског оквира за живе језике.

Садржаји теоријске наставе у функцији су стицања систематских знања и формирања на том основу практичних (комуникационих, реферативних и преводилачких) способности. У прва два семестра они обухватају нормативистику и функционалну стилистику, а у трећем и четвртном функционалну стилистику, као и теорију и технику превођења. Концепцију теоријске наставе илустроваћемо на примеру *Руској језика*:

1. и 2. семестар: Фонетско-фонолошка и прозодијска обележја руског језика. Парадигматика (базичне појаве и елементи). Најфреквентнији творбени модели. Синтакса синтагме и синтакса реченице. Лексика теолошког и текста из сфере православне духовности са посебним освртом на црквенословенско-руску диглосију. Базичне одлике теолошког и терминосистема других контактних и комплементарних дисциплина.

Информативно-публицистички стил у сфери комуникације и мисије Цркве – интра- и екстралингвистичке одлике. Информативни подстил: информационе посланице, хеортолошки текстови, краће информације, шире информације, хронике, прегледи писања верске штампе (сајтова, радио- и телевизијских програма и страница), саопштења за јавност црквених органа и организација, интервјуи свештених лица, извештаји о догађајима из живота Цркве, огласи, позиви; аналитички подстил: уводници, коментари, осврти, критички чланци, прикази у верској штампи, електронским и другим медијима; књижевнопублицистички подстил: репортаже, фелџони о вери, духовности, о животу Цркве.

3. и 4. семестар: *Одлике теолошкој и терминосистема других контактних и комплементарних дисциплина у ширем контексту у односу на претходну једину учења. Сакрални функционалистички комплекс савременој руској језика (описи и поједи, констатације).* Административно-јословни стил у сфери деловања Цркве. *Интра- и екстралингвистичке одлике жанрова законодавно-јавној јословни у сфери црквеној (канонској) јавној; јословни јословни у сфери унутарцрквене комуникације; дипломатски јословни у сфери деловања Цркве на међународном*

плану; индивидуално-поједини подстиљ везан за делатности клирика и црквене-них лаика; кореспонденцијски подстиљ у сфери унутарцрквене комуникације. Етикецијске норме у унутарцрквеној комуникацији, међуцрквеном и интерконфесионалном дијалоју. Научни стиљ – бојословско-академски, бојословско-дидактички и бојословско-популарни подстиљ дисциплина које се изучавају у оквиру Бојословско-иасијирској/ Бојословско-капихејској програма.

Нивои еквивалентности у превођењу; врсте текстова и типови превођења; парафраза; адаптација; превођење нееквивалентне лексике; терминуације; додавање, одузимање, изостављање; превођење дефиниција; превођење термина; транслитерација и транскрипција; унутарлексичка системности у превођењу; коришћење помоћне литературе при превођењу; основне карактеристике писмене превођења; усмено консекутивно превођење.

На мастер студијама као циљ предмета *Страни језик уже струке* прокламује се стицање фундаменталних знања о обликовању теолошког текста уже струке, овладавање умењима студиозног, информативног и дијагоналног читања, анотирања, конспектирања, превођења теолошког текста уже струке, усменог монолошког и дијалогског излагања у домену уже струке, као и способностима конструисања краћег научног текста на страном језику из домена уже струке (сажетак, резиме, краћи научни чланак) са пратећом апаратуром оријентације (библиографски и други регистри, правила цитирања, скраћивања и др.).

Исход предмета, сагласно формулацији из нормативних докумената који су предмет наше анализе, представља поседовање развијених теоријско-методолошких и академских компетенција у домену обликовања теолошког текста уже струке на страном језику, као и пратећих апликативних рецептивних, продуктивних, интерпретативних и традуктолошких способности, познавање терминсистема уже струке, оспособљеност за примену стечених знања и умења у професионалном усавршавању и целоживотном учењу.

Садржај теоријске наставе у оквиру предмета *Страни језик уже струке* чине следеће тематске целине:

Научни стил руског/ немачког/ француског/ енглеског језика уже струке - дефиниција и екстралингвистички оквир. Лексичке специфичности. Морфолошке специфичности. Синтаксичке специфичности. Правила композиционог обликовања теолошког текста уже струке. Структурне и жанровске особености теолошког научног дела уже струке.

Информационо-библиографска апаратура научног дела у области уже струке. Схема библиографског описа књиге и научног чланка по стандардима конкретног језика. Библиографске референце (навођење у конкретном језику). Библиографски регистар. Скраћивање наслова периодичних издања.

Цитирање: општа правила навођења цитата (у конкретном језику). Скраћивање у научном тексту уже струке. Најчешће општеприхваћене скраћенице из домена уже струке. Скраћивање речи и синтагми у библиографском опису. Општеприхваћене скраћенице за називе библијских књига.

Апаратура оријентације научне књиге из уже струке. Анотација (језички и говорни стандарди - клишеји у анотацијама). Сажетак и резиме научног рада из

часописа и зборника и материјалу конкретног језика уже струке. Рецензија теолошког научног дела уже струке. Језички и говорни стандарди (клишеи). Приказ теолошког научног дела уже струке. Језички и говорни стандарди (клишеи).

Терминсистем уже струке (системско-категоријална и функционална својства).

Традуктолошки поступци и технике транспоновања научног текста из уже струке.

Курикулуми страних језика на основним и мастер студијама теологије, како видимо, предвиђају широку лезу теоријских лингвистичких компетенција, конкретно: формирање представе о нивоима и поднивоима језичког система и њиховој међусобној повезаности, стицање фундаменталних знања о структури (потенцијалу средстава) и функционисању јединица свих нивоа на синхронном плану, овладавање одликама сакралног функционалностског комплекса (информативно-медијског, административно-пословног стила у сфери комуникације и мисије Цркве и научног стила теолошких дисциплина) и ресурсима најрелевантнијих стилова и жанрова, посебно на лексичко-терминолошком плану. Међутим, теоријска лингвистика може имати и засебно место у оквиру теолошког образовања, када се тежиште интересовања помера на функционална знања и способности од значаја за професионалну делатност дипломираних теолога или за њихово научно формирање. Из овог разлога у курикулумима основних студија од 2013/14. у својству изборног предмета заступљена је *Сакрална комуникација са основама сџилисџике*, а у програмима разрађеним за потребе акредитације 2014. – *Сакрална комуникација* на Религијолошком мастер програму и *Теолинџисџика* на докторским студијама теологије.

Предмет *Сакрална комуникација са основама сџилисџике* има статус изборног на основним студијама Опште и Практичне теологије (два семестра са 2 часа седмично). Његово слушање независно је од страног језика који су студенти учили у претходном школовању, будући да се опсервирање и анализа комуникационог и стилистичког нивоа у домену сакрума базира на српском језичком материјалу.

Као циљ наставе овога предмета у курикулуму је наведено „стицање теоријских знања о комуникационој лингвистици, теорији комуникационе културе (у примени на сакралну сферу), функционалној стилистици, њиховом појмовно-категоријалном апарату и методологији, овладавање умењима анализе норми, традиција, средстава сакралне комуникације и стилогених језичких средстава у домену сакрума, као и умењима компетентног самосталног састављања текстова свих стилова и језгрених жанрова унутар сакралног функционално-стилског комплекса“. Планирани исход проучавања овога предмета јесте „поседовање развијених теоријско-методолошких академских компетенција у домену комуникационе лингвистике и стилистике сакрума, као и пратећих апликативних способности неопсредног опсервирања и анализе релевантних појава и елемената на конкретном материјалу уз помоћ објективних истраживачких метода и техника, оспособљеност за примену стечених знања и умења у медијској сфери, као и у целокупном домену мисије и комуникације Цркве“.

У функцији остварења циља и исхода наставе одабрани су следећи садржаји (наводимо наставне целине и теме):

Религија као комуникација. Мисија и комуникација Цркве (општи поглед). Комуникација у патристичкој мисли. Функције језика (комуникациона, кумулативна, фатичка, перформативна, функција оприсутњења есхатона) у литургијском дискурсу. Литургија као говорни догађај. Сакрална комуникациона култура, њене конституенте и модели дескрипције и анализе (ситуациони, параметарски, аспектски). Ситуациони модел анализе комуникационе културе – синхронизјски аспекти. Ситуациони модел анализе комуникационе културе – дијахронизјски аспекти.

Сакрални језици у прошлости и данас. Социолингвистички аспекти полилингвизма сакралних језика Pax Slavica Orthodoxa. Лингвистички аспекти литургијске обнове у Римокатоличкој и Православној Цркви. Језичка полилигва и језичко планирање у словенским православним Црквама. Динамизам језичких промена у СПЦ данас. Црквенословенски и стандардни српски језик у њиховом литургијском функционисању.

Религолекси. Православни соколекси. Општејезичка норма и сакрални стандард.

Сакрални функционалистички комплекс (општи поглед, конституенти). Теолошки научни стил. Административно-словни стил у сфери деловања Цркве. Информативно-публицистички стил у сфери комуникације и мисије Цркве. Књижевнореторички стил у сфери духовности. Сакрални жанрови (појам, инвентаризација, класификација). Жанрови богословско-академској и богословско-дидактичкој подстила. Жанрови административно-правној подстила у сфери унутарцрквене комуникације. Жанрови словној, дипломатској и индивидуално-појавној подстила у сфери унутарцрквене комуникације. Жанрови информативној подстила у сфери јавној деловања Цркве. Жанрови књижевнореторичкој подстила. Посланица као језирени сакрални жанр. Молитва као језирени сакрални жанр. Пророк као језирени сакрални жанр. Интралингвистичке доминанције (ресурси) сакралној функционалистичкој комплексу.

Предмет је, дакле, настао дидактичким транспонованњем једног сегмента комуникационе лингвистике – теорије сакралне комуникације (методолошко зајнивање и подручја испитивања в. у: Кончаревић 2013, 13-147), сегментата опште лингвистике везаних за питања функција, природе и генезе језика, за обележја литургијског дискурса (деталније в. Кончаревић 2006, 43-111), као и стилистике сакрума – теорије сакралног функционалистичког комплекса, стилова, подстилова и жанрова који га конституишу (деталније в. Кончаревић 2012, 113-141). Сви одабрани садржаји непосредно се односе на теолошка знања која студенти стичу у оквиру примарног образовања и могу наћи примену у конкретном пастирском и катихетском раду. За потребе Религиолошког мастер програма садржаји наставе донекле су редуковани, с обзиром на скраћене временске димензије слушања (један семестар), али је суштина концепције остала неизмењена.

За докторске студије по курикулуму из 2014. понуђен је предмет *Теолингвистика*, настао дидактичком прерадом најрелевантнијих подручја ове научне дисциплине (најпотпунији увид нуди се у: Гадошки, Кончаревић 2012, Грковић-Мејдор, Кончаревић 2013).

Циљ предмета формулисан је на следећи начин: „уознавање појмовно-категоријалног апарата теолингвистике, методологије теолингвистичке анализе, сти-

цање теоријских знања о структури и функционисању конфесионално маркираних елемената језичког система на синхронијском и дијахронијском плану, изграђивање умења квалификоване анализе језичких појава и елемената са становишта теолингвистике, као и умења активног и продуктивног коришћења научне литературе“. Очекивани исход аутоакцијског, коакцијског и интеракцијског рада на предмету, сагласно формулацији из Књиге предмета, јесте „поседовање највиших теоријско-методолошких академских компетенција у домену теолингвистике и пратећих апликативних способности непосредног опсервирања и анализе теолингвистичких појава и елемената на конкретном материјалу уз помоћ објективних истраживачких метода и техника“. У функцији реализације планираних циљева и исхода курикулумима су предвиђене следеће наставе целине и теме:

Теолингвистика као научна дисциплина: појам, задаци, садржаји, везе са другим наукама, методологија теолингвистичких истраживања. Језички феномен у патристичкој мисли. Језичке колизије у историји сакралних текстова. Конфесионални статус језика као социолингвистички параметар.

Конфесионална маркираност језичких јединица (системско-структурални приступ). Теонема: појам и реализације. Лексичко-семантички, ономастички, фразеолошки, паремиолошки, афористички ниво језика из перспективе теолингвистике. Стилистика сакрума. Сакрални функционалностилски комплекс. Сакрални стилови, подстилови, језгрени и периферни жанрови. Религиолект. Сакрална комуникациона култура: норме, традиције, средства. Ситуациони, аспектатски и параметарски модел анализе. Традуктолошка проблематика са становишта теолингвистике. Нормативистичка проблематика у теолингвистици. Језичка политика и језичко планирање у сфери теологије и деловања Цркве Савремени правци и тенденције у теолингвистици.

На основу спроведене теоријско-концепцијске и евалуационе анализе актуелних курикулума запажамо да је лингвистичка компетенција саставни део обавезног и изборног образовања на свим нивоима и програмима теолошких, односно религиолошких студија. Теоријска лингвистичка знања, већим својим делом организована на пресеку лингвистике и теологије, репрезентована су чињеницама, представама и генерализацијама које представљају основ за формирање академских и професионално релевантних практичних умења. Опис савременог стања у курикулумима не искључује и пројектовање других и другачијих решења унутар постојећих или нових студијских дисциплина.

Литература

- Валицкая, А. П. (1997): *Философские основы современной парадигмы образования*, «Педагогика», 3, стр. 15-23.
- Гадомски, А., Кончаревић, К. (уред.) (2013), *Теолингвистика*. Београд, Православни богословски факултет – Институт за теолошка истраживања
- Грковић-Мејдор, Ј., Кончаревић, К. (уред.) (2013), *Теолингвистичка истраживања српској и других словенских језика*. Београд, САНУ – Одељење језика и књижевности
- Делор, Ж. (1996): *Образовање – скривена ризница*, Београд, Министарство просвете Републике Србије

- Иванов, Б. (1980): *Проблемы университетского содержания обучения*, «Современная высшая школа», 1, стр. 61-66.
- Кардамакис, М. (1996): *Православна духовност*, Атос, Манастир Хиландар
- Кончаревић, К. (1996): *Настава српског (руског) језика на филолошким студијама: теорија и пракса*, Београд, Филолошки факултет
- Кончаревић, К. (2006): *Језик и православна духовност: студије из лингвистике и теологије језика*, Крагујевац, Каленић
- Кончаревић, К. (2012): *О базичним компетенцијама стилистике сакрума*, [Ип:] Б. Шикаковић (прир.), *Српска теологија у двадесетом веку: Исстраживачки проблеми и резултати*, књ. 12, Београд, Православни богословски факултет, 113-141.
- Кончаревић, К. (2013): *Сакрална комуникација: нормe, традиције, средства*, Београд, Православни богословски факултет – Институт за теолошка истраживања
- Кончаревич, К. (2013): О некоторых проблемах обучения научно-богословскому стилю русского языка в сербской аудитории, [В сб.:] В. Белокапич-Шкунца (ред.), *Русский язык как инославянский. Современное изучение русского языка и русской культуры в инославянском окружении*. Белград, Славистическое общество Сербии, вып. V, 64-72.
- Лебедев, А. П. (2002): *Свештенство древне васельенске Цркве*, Београд, Zepher Book World
- Недельковић, М. (2000): *Осоврењавање школе у улози унапређења наставе учења*, «Настава и васпитање», 1-2, стр. 118-131.
- Papadopoulos, G. (1998): *Learning for the Twenty-first century: issues*, in: *Education for the Twenty-first century: issues and prospects*, Paris, UNESCO
- Правилник (2006): *Правилник о стандардима и поседујуку за акредитацију високошколских услова и студијских програма*, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 106, стр. 1-26.
- Сандо, Д. (2006): *Историјат наставних планова на Православном богословском факултету*, „Богословље“, 1, стр. 176-188.
- Тарасова, В. (1998): *На перепутье*, „Встреча“, 7, стр. 14-22.

Ксения Кончаревич

СТРУКТУРА ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ВЫСШЕМ БОГОСЛОВСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

В работе проводятся теоретический (проективный) и эмпирический курикулярный анализ представленности элементов теоретической лингвистической компетенции в высшем богословском образовании - на уровне бакалавриата, магистерского и докторского обучения. Рассматриваются, в частности, объем, глубина и порядок презентации содержаний обучения в рамках иностранных языков (бакалавриат и магистерское обучение), спецкурсов *Сакральная коммуникация с основами стилистики* (бакалавриат и магистерское обучение по направлению Религиоведение) и *Теолингвистика* (докторское обучение).

Ключевые слова: дидактика высшей школы, лингводидактика, иностранный язык специальности, лингвистическая компетенция, теолингвистика, обучение теологии, лингвостилистика.